

РОЛЬ ДІАЛЕКТОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

*Наливайко М.Я.,
викладач кафедри української мови та методики її навчання*

Предмет «Українська діалектологія» є курсом історико-лінгвістичного циклу, спрямованим насамперед на оволодіння студентами-філологами практичними навичками. Вивчаючи діалектологію, студент повинен уміти: виявляти діалектні особливості на фонетичному, морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях мови; записувати тексти фонетичною транскрипцією; карткувати діалектний матеріал; укладати діалектні словники; створювати діалектологічні карти; користуватися словниками та атласами. Українська діалектологія має об'єктом свого дослідження визначення і опис територіальних діалектів, а мета дисципліни – засвоєння студентами понять і термінів діалектології, вивчення класифікації говорів української мови.

Крім того, опанування цієї дисципліни дає змогу студентам пересвідчитися в діалектній здиференційованості української мови, спостерігати наслідки впливу діалектної мови на літературну.

Сучасні лінгвісти високо оцінюють діалектологію як науку сучасного модерного мовознавства, визначають її роль у формуванні літературної мови, пропонують називати її говіркознавством із двох причин: 1) мати свій термін, який буде зрозумілішим і доступнішим для студентів, і вони будуть гордитися тим, що одночасно з терміном діалектологія вживатиметься й говіркознавство; 2) треба працювати над створенням своєї (української) термінології поряд із наявною іншомовною, адже це один зі шляхів збагачення рідної мови [1].

Проблеми діалектології як науки загалом і дисципліни є досить актуальними для сучасного мовознавства, свідченням чого є низка публікацій українських діалектологів, із-поміж яких варто відзначити напрацювання Г. Аркушина, Г. Гримашевич, К. Глуховцевої, М. Никончука, А. Поповського, Г. Мартинової, П. Лизанця, М. Лесюка, Н. Хобзей, С. Панцьо, В. Леснової, Г. Кобиринки, Л. Дикої.

Студенти факультету філології і журналістики ТНПУ ім. В. Гнатюка вивчають дисципліну «Українська діалектологія» у третьому семестрі, а завершується курс проходженням практики. Навіть в умовах дистанційного навчання студенти комунікують із інформаторами, записують діалектну лексику, аналізують особливості говірки. Програма-питальник [2] допомагає зорієнтуватись у записі матеріалу, отримуючи конкретні відповіді на запропоновані питання. Програма охоплює лексику 26 різних тематичних груп,

частково фразеологію. Одним із завдань пропонується запис 4-х текстів. У процесі діалектологічної практики студенти-філологи набувають досвіду самостійного дослідження народнорозмовної мови. Вони простежують взаємодію між говірками та говорами, вплив літературної мови на говірки, архаїзацію й оновлення народної мови. Тому записувачі діалектної лексики, текстів повинні зафіксувати точне звучання, структуру слів, словосполучень і речень, повноту значення слів, уживаних у говірці.

Отримавши певні знання з курсу «Українська діалектологія», студенти повинні спонукати інформаторів до монологічного мовлення, до тлумачення конкретної лексеми, до виявлення різних варіантів значення. Для цього пропонуються такі вимоги: 1) дати відповіді на всі пункти програми. За умов відсутності реалії, поняття, необхідно аргументувати відповідь. Якщо наявна нова реалія, подати її схематичний ланцюжок; 2) діалектний матеріал записувати фонетичною транскрипцією або робити магнітофонні записи з наступним їх транскрибуванням; 3) добирати інформаторів з числа людей старшого або середнього покоління, типових представників досліджуваної говірки, які не мають вад у вимові звуків, є добре обізнані з галузями, передбаченими для запису; 4) у відповідях наводити паралельні слова, вказуючи на їх відмінності й поширення, обмежене функціональне навантаження (у фольклорі); коли стосується рідковживаних назв, то подавати ілюстрацію-контекст. При назвах-відповідях варто вказувати на граматичні діалектні особливості, подавати відомості про стилістично марковані назви-відповіді (зневажливе, лайливе, згрубіле та ін. слово). Зафіксований матеріал необхідно перевірити відповідями кількох (3–4) інформаторів. Розбіжність у відповідях правильно покваліфікувати (наявність синонімії чи помилки); 5) не узгоджувати відповіді інформаторів до репрезентантів, які наводяться у програмі.

Зібраний матеріал можна використати для укладання діалектних словників у вивченні курсів вищої школи «Українська діалектологія», «Сучасна українська літературна мова», для написання курсових і бакалаврських робіт.

Список використаних джерел

1. Лизанець П. Діалектологія як наука сучасного модерного мовознавства. Діалектологічні студії. 3. Збірник пам'яті Ярослави Закревської. Львів. 2003. С. 247-256.
2. Панцьо С.Є., Наливайко М.Я. Навчальна практика з української діалектології: Навчальний посібник. Тернопіль : Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. 2012. 122 с.